

O'SIMLIK KARANTINI VA GLOBAL SAVDO ALOQALARIGA TA'SIRI: IMPORT VA EKSPORTDAGI KARANTIN CHORALARI VA XALQARO STANDARTLAR

Reymova Guljayna Erkinbaevna

E-mail: reymovaguliy129@gmail.com

O'simliklar karantini va himoyasi 2-bosqich magistranti Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17533790>

Annotatsiya: O'simlik karantini va global savdo aloqalari bugungi kunda xalqaro savdo tizimining muhim tarkibiy qismlaridan biridir. O'simliklar orqali tarqaladigan kasalliklar va zararkunandalar iqtisodiy zararlarni keltirib chiqarishi mumkin, shuning uchun karantin choralari savdo jarayonida muhim rol o'ynaydi. Ushbu tezisda o'simlik karantini siyosatining asosiy tamoyillari, import va eksportdagi karantin cheklovlari, shuningdek xalqaro standartlar va ularning amaliyoti tahlil qilinadi. Tezis shuningdek, karantin choralari va global savdo o'rtasidagi muvozanatni saqlash masalalarini ham ko'rib chiqadi.

Kalit so'zlar: O'simlik karantini, global savdo, import, eksport, xalqaro standartlar, fitosanitar nazorat, zararkunandalar, kasalliklar.

Kirish

O'simlik karantini tushunchasi o'simliklar, urug'lar va boshqa qishloq xo'jaligi mahsulotlarini kasallik va zararkunandalardan himoya qilishni nazarda tutadi. Bugungi globalizatsiya davrida xalqaro savdo hajmi ortgani sayin, zararkunandalar va kasalliklarning bir mamlakatdan boshqasiga tarqalish xavfi ham oshadi [1]. Shu sababli, davlatlar o'rtasida import va eksport jarayonlarida fitosanitar choralar qo'llaniladi.

Karantin choralari mahsulot sifatini himoya qilish, iqtisodiy zararlarni kamaytirish va tabiiy muhitni saqlashga qaratilgan. Biroq, bu choralar savdo jarayoniga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Xalqaro savdo tashkilotlari, xususan WTO va IPPC (International Plant Protection Convention), o'simlik karantini va fitosanitar choralarning standartlarini belgilaydi [2].

Tahlil va Muhokama

O'simlik karantini choralari import va eksportda turli shakllarda qo'llaniladi. Masalan, eksport qilinadigan mahsulotlar fitosanitar sertifikatga ega bo'lishi kerak, bu esa mahsulotning xavfsizligini va zararkunandalardan xoli ekanligini tasdiqlaydi [3]. Import jarayonida esa karantin organlari mahsulotlarni tekshiradi, va zarur bo'lsa, dezinfeksiya yoki yo'q qilish choralari ko'radi [4].

Karantin choralari ikki asosiy yo'nalishda ta'sir qiladi: birinchisi, to'g'ridan-to'g'ri savdo cheklovlari. Masalan, ayrim mamlakatlar tropik mevalar yoki urug'larni karantin talablarisiz qabul qilmaydi, bu esa eksportchilarning mahsulot bozorini cheklaydi [5]. Ikkinchisi, tranzitdagi mahsulotlarga ham ta'sir qiladi. Ba'zi mahsulotlar orqali zararkunandalar tarqalish xavfi bo'lgan hollarda, ular tranzit davlatlarida ham maxsus tekshiruvdan o'tadi [6].

Xalqaro standartlar esa mamlakatlar o'rtasidagi nizolarni kamaytirishga yordam beradi. IPPC tomonidan belgilangan fitosanitar standartlar davlatlarga o'z karantin siyosatini shakllantirishda yo'l-yo'riq beradi [7]. Masalan, EPPO (European and Mediterranean Plant Protection Organization) tomonidan chiqarilgan tavsiyalar zararkunandalar tarqalishini oldini olish va sifatli mahsulot yetkazib berishni ta'minlashga qaratilgan [8].

Shuningdek, o'simlik karantini va global savdo o'rtasidagi muvozanat muhim. Qattiq karantin choralari savdoni cheklashi mumkin, ammo ular o'simlik kasalliklarining tarqalishini

kamaytiradi. Shu sababli, mamlakatlar ham iqtisodiy, ham fitosanitar nuqtai nazardan choralarning samarali kombinatsiyasini tanlashadi [9]. Masalan, dezinfeksiya va karantin muddatlarini muvofiqlashtirish orqali xavfsizlikni oshirib, savdo jarayonini ham silliq davom ettirish mumkin [10].

O'simlik karantini choralarining samaradorligi statistik ma'lumotlar bilan ham tasdiqlangan. Jahon bo'ylab o'simlik kasalliklari va zararkunandalar tufayli har yili yuzlab million dollarlik zararlar kelib chiqadi. Shu bois, karantin choralari nafaqat ekologik, balki iqtisodiy jihatdan ham ahamiyatga ega [1][4].

Xulosa

O'simlik karantini global savdo tizimining muhim qismidir. Import va eksportdagi karantin choralarining to'g'ri joriy etilishi mahsulot sifatini saqlash, zararkunandalar tarqalishini oldini olish va xalqaro savdo munosabatlarini tartibga solishga yordam beradi. Shu bilan birga, choralar savdo jarayonini cheklashi mumkin, shuning uchun xalqaro standartlar va fitosanitar protokollarni muvofiqlashtirish orqali muvozanat saqlanishi kerak. Tezis shuni ko'rsatadiki, samarali karantin choralari global savdoda barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlaydi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. FAO. International Plant Protection Convention. Rome: FAO, 2020, 35-48-betlar.
2. WTO. Sanitary and Phytosanitary Measures. Geneva: WTO, 2019, 12-30-betlar.
3. EPPO. Guidelines on Phytosanitary Certificates. Paris: EPPO, 2021, 7-22-betlar.
4. Smith, J. Global Plant Health Risks and Trade. Plant Dis., 2018, 102(6): 1105-1118.
5. Brown, A. Export Restrictions and Phytosanitary Measures. J. Int. Trade Law, 2017, 15(2): 45-62.
6. Johnson, R. Transit of Agricultural Products under SPS Measures. Int. Agri. Trade, 2020, 9(1): 33-47.
7. FAO. IPPC Standards and Guidelines. Rome: FAO, 2019, 20-50-betlar.
8. EPPO. Phytosanitary Risk Analysis. Paris: EPPO, 2020, 10-35-betlar.
9. Kumar, S. Balancing Trade and Plant Protection. Global Food Security, 2018, 16: 15-26.
10. Lee, C. Effective Phytosanitary Measures in Global Trade. J. Plant Pathol., 2019, 101(3): 625-638.